

MTÜ Lastekaitse Liit

**UURINGU „LAPSE HEAOLU HINDAMINE“
KOKKUVÕTE**

Tallinn 2013

Taust

Muutused ühiskonnas on esile toonud vajaduse leida efektiivsemaid võimalusi lastega perede toetamiseks, võimaldamaks nende paremat toimetulekut ja osalemist ühiskonnas - tasakaalustades inimeste vajadused, õigused, kohustused ja ressursid ning pakkuda vajalikku abi, hoolt ja kaitset, sh lähtudes lapse parimast huvist. Lastekaitsetöötajad otsustavad, kuidas, millal ja millist informatsiooni on vaja koguda abi vajava lapse olukorra mõistmiseks ja abistamiseks.

MTÜ Lastekaitse Liit ja Tallinna Ülikooli Sotsiaaltöö Instituut pöördusid „Lapse heaolu hindamine“ uuringu raames Eestis töötavate KOV'i lastekaitse spetsialistide ja lastekaitse spetsialisti ülesandeid täitvate sotsiaaltöötajate poole, kuna erinevad uuringud näitavad, et lastekaitsetöötajad (ja lastekaitsetöötaja ülesandeid täitvad sotsiaaltöötajad) vajavad toetust ja ressursse lapse heaolu hindamise teostamiseks. Lastekaitsetöötaja heolust sõltub aga lapse ja tema pere toetamine ja aitamine.

Uuring „Lapse heaolu hindamine“ viidi läbi Eestis töötavate KOV'i lastekaitse spetsialistide ja lastekaitse spetsialisti ülesandeid täitvate sotsiaaltöötajate seas ajavahemikul 07.06.-01.07.2013. Küsimustiku, mis on suunatud lastekaitse valdkonna spetsialistide toetusvajaduse välja selgitamiseks (lapse heaolu hindamise teemal), koostas Karmen Toros (Tallinna Ülikool Sotsiaaltöö Instituut), kokkuvõtte koostas Helika Saar (MTÜ Lastekaitse Liit). Andmete kogumiseks kasutati www.connect.ee keskkonda. Ankeedile vastas kokku 59 spetsialisti üle Eesti (va Raplamaalt), kelle töökogemus antud valdkonnas varieerus 22 aastast 2 kuuni.

Küsimuste korral saab infot: Helika Saar (liit@lastekaitseliit.ee) või Karmen Toros (lai@tlu.ee)

Täiendavat lugemist:

- „Lapse heaolu hindamisest Eesti lastekaitsetöö praktikas“ (Karmen Toros)
http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/V21jaanded/Sotsiaaltoe_ajakiri/2012/sotsiaaltoe_nr3_2012.pdf
- „Eesti lastekaitsetöötajate sisu ja dünaamika aastatel 2001-2010“ (Kati Kütt magistrinäit)
<http://konverents.lastekaitseliit.ee/sites/default/files/Kati%20K%C3%BCtt%20magistrit%C3%B6%20B6-1.pdf>
- Riigikontrolli audit «Laste hoolekande korraldus valdades ja linnades»
<http://www.riigikontroll.ee/tabid/168/amid/557/ItemId/664/language/et-EE/Default.aspx>

Sissejuhatus

Eestis elab ligi 250 000 last, neist 44 000 elab kohalikus omavalitsuses, kus pole eraldi lastekaitsetöötajad. Olulisemad kitsaskohad, mis vajavad riigi osavõtul lahendamist, on Riigikontrolli auditist «*Laste hoolekande korraldus valdades ja linnades*» tulenevalt: **lastekaitsetöötajate arv, ennetustöö korraldus ja sotsiaalteenuste kvaliteedinõuded**. Auditis selgus, et lastekaitsetöö jaoks on võetud eraldi inimene vaid 38% omavalitsustel (Kui paljudes kohalikes omavalitsustes on lastekaitsetöötajad? Harjumaal 83% ; Jõgevamaal 62%; Hiiumaal 60%; Lääne-Virumaal 47%; Raplamaal 40%; Ida-Virumaal 36%; Pärnumaal 35%; Järvamaal 33%; Viljandimaal 33%; Valgamaal 31%; Võrumaal 31%; Saaremaal 25%; Tartumaal 18%; Põlvamaal 14%; Läänemaal 8% (ainult Haapsalus)). Ülejäänutes teevad seda tööd sotsiaaltöötajad, kellel on täita lisaks mitmed teised ülesanded (tegelemine eakate, puuetega inimestega jne). Seetõttu ei ole neil piisavalt aega ega alati ka oskusi lastekaitsetööd teha, mis viibki selleni, et ennetustöö jääb unarusse. Kokku elab ligikaudu 60% Eesti lastest omavalitsustes, kus lastekaitsetöötajad ei ole või ei ole neid piisavalt, arvestades sotsiaalministeeriumi pakutud optimaalset laste suhet ühe lastekaitsetöötaja kohta¹. Sotsiaalministeeriumi algatusel koostatud laste ja perede arengukavas aastani 2020 on põhitähelepanu asetatud lastekaitsetöötajate erialaoskuste parandamisele, kuid selleks, et omavalitsustes töötaks lastekaitsetöötajaid vajalikul hulgal, häid abinõusid ei ole. Sedasi lahendatakse Riigikontrolli arvates probleem poolikult ning kui inimesi selle töö peale juurde ei tule, ei parane oluliselt ka omavalitsuste jõudlus seda tööd teha.

Lastekaitsetöötajate töökoormus on väga suur, selleks et osutada abi igale lapsele vastavalt tema vajadustele, on vaja, et spetsialistil oleks aega, vahendeid ja teadmisi antud juhtumiga tegeleda. Kati Kütt'i magistritööst (2011) selgus, et lastekaitsetöötajad tunnevad kõige enam oma tööpiirkonnas puudust tugiisikuteenusel, psühholoogilisest nõustamisest, logopeedilisest abist, perelepitusest ja erinevatest teenustest puuetega lastele. Uurimistulemustest selgus samuti, et alla poolte uurimuses osalenud lastekaitsetöötajatest (40%) omasid selget nägemust juhtumikorraldusest kui nende töömeetodist. Raskusi juhtumikorralduses valmistas lastekaitsetöötajatele klientide passiivsus, usaldussuhte loomiseks kuluv aeg, klientide ebaausus, teenuste ja eelarvevahendite puudus, nõrk võrgustikutöö ning üldine ajapuudus. Riigikontroll näeb probleemi selles, et lapse probleemidega tegelemisel ei panda tegevusi sageli kirja – info on lastekaitsetöötaja või sotsiaaltöötaja enda mälus, kuid inimeste vahetumise korral on oht, et see teave läheb kaotsi. Korralik infobaas lapse probleemide kohta erinevatest allikatest annaks olulist tuge ja aitaks lapse probleemidele võimalikult varase ja kohase lahenduse leida.

Samas võrreldes teiste hoolekandesektoritega on laste hoolekandel ilmselt kõige rohkem sidusvaldkondi, millest paljudel on oma reeglistikud, huvid, eesmärgid, prioriteedid jms. Võrreldes kõigi teiste hoolekandesektoritega mõjutavad laste hoolekandes konkreetse isiku osas tehtud otsustused seda konkreetset isikut märksa pikema aja jooksul. Kõige väiksem ressurss laste heaolu ja hoolekande mõjutamiseks on tegelikult aga lastekaitsetöötajatel, st neil, kellelt selle funktsiooni täitmist ennekõike oodatakse.

¹ Riigikontrolli audit «*Laste hoolekande korraldus valdades ja linnades*». Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.riigikontroll.ee/tabid/168/amid/557/ItemId/664/language/et-EE/Default.aspx>

Põhiosa laste heaolu ja hoolekannet mõjutavatest otsustustest tehakse KOV tasandil (eelarve, töökorraldus, töökohad, ameti-juhendid), seega sõltub laste heaolu ja hoolekanne ennekõike kohaliku omavalitsuse tegevusest, omavalitsusjuhtide ja kohalike poliitikute hoiakutest. Ning KOV'i haldussuutlikkusest. Teenuste sisu, kvaliteet ja teenuse jõudmine abivajajani sõltub muuhulgas, millised on omavalitsuse majanduslikud võimalused. See omakorda sõltub sellest, kui oluliseks erinevaid sotsiaalprobleeme omavalitsuse juhtkonnas peetakse, võrreldes teiste omavalitsuse vastutusvaldkondadega. Eelkõige piiravad rahalised võimalused aga teenuste arendamist ja uute, omavalitsuses mitte pakutavate teenuste väljatöötamist. Teenuse osutamist võib piirata ka tööjõuressursi vähesus (lastekaitsetöötajate puudumine, ülekoormatus), mis kaudselt viitab siiski rahanappusele KOV'is. Sotsiaalteenused on täna üle Eesti väga erineva sisu, kvaliteedi ja kättesaadavusega. Riigikontroll avaldas 2012 jaanuaris auditi „Avalike teenuste pakkumise eeldused väikestes ja keskustest eemal asuvates omavalitsustes“, milles rõhutas, et kuna Eesti kohalikud omavalitsused on ühetasandilised, siis peaks neid teenuseid suutma osutada ühtviisi nii suured linnad kui ka keskustest kaugemal asuvad ja väikesed omavalitsused. Seega peaks Eesti inimesel olema sõltumata oma elukohast võimalik saada oma vallalt või linnalt ettenähtud teenuseid või vähemasti teavet, kuidas neid teenuseid üldse saada. Sama kinnitas Riigikohus 16. märtsi 2010.a lahendi nr 3-4-1-8-09 punktis 67: „Nii näiteks ei ole PS § 28 mõtte kohaselt aktsepteeritav olukord, kus peamiste sotsiaalsete põhiõiguste tagatus on osas, milles selle eest vastutab kohalik omavalitsus, riigi erinevates piirkondades olulisel määral varieeruv /.../.“

Mõistliku teenuste taseme väljaselgitamisel tuleb arvestada kuludega, mida teenuse arendamine kaasa toob. Selge on, et kulukate teenuste arendamine eeldab kriitilist arvu tarbijaid. Eriti suureks probleemiks avalike teenuste pakkumisel väiksemates ja keskustest kaugemal asuvates omavalitsustes on spetsialistide vähesus. Sisuline koostöö teenuste arendamisel nii omavalitsuste vahel kui ka omavalitsuste ja teenusepakkujate vahel aitaks hoida kokku omavalitsuse ressursse, parandada teenuste kvaliteeti ja tegeleda enam ennetustööga.

Praegusele Eesti lastekaitse süsteemile on põhjust ette heita keskendumist toimunud juhtumite lahendamisele, mis on oma olemuselt vähe efektiivne, ning kulukas. Samuti tuleb tõdeda, et tihti ei osata lapse abivajadust õigeaegselt märgata ja koostöö eri valdkondade vahel takerdub menetlusprotseduuride puudulikkuse, infopuuduse või lihtsalt teadmatuse taha. Kui aga räägime abivajavast lapsest, on esmane kiire ja professionaalne reageerimine abivajadusele. Seega on oluline, et lapsega kokku puutuvad spetsialistid oskavad märgata lapse vajadusi ning hinnata nende ulatust. Efektiivne lastega tegelemine eeldab interdistsiplinaarset koostööd ning infovahetust.

Järgnevalt on kokkuvõtlikult välja toodud uuringust esile kerkinud peamised märksõnad küsimuste lõikes (kursiivis temaatilised vastused).

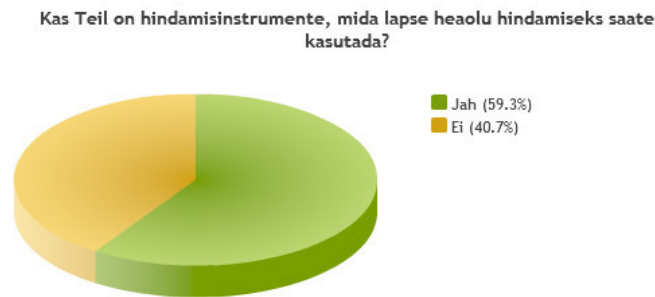
Kokkuvõte

1. Lapse heaolu hindamine: mis on hindamise juures kõige keerulisem?

- **Objektiivse tõe tabamine:** „Tegelik informatsioon pere kohta. Sageli ei saa perekonnast adekvaatset infot.“ „Saada lapsevanema käest toest informatsiooni lapse kohta, ei taheta tunnistada eksimusi“; „Objektiivsuse küsimus - suur vastutus (kuidas, mille järgi hindad, milliseid meetodeid ja hindamisinstrumente kasutad jm). Keskel on lapse parim huvi. Kuidas aga hindad lapse olukorda, milliste kriteeriumite järgi jm...“
- Paljud vastajad pidasid keeruliseks terviknägemuse koostamist, kõikide tegurite võrdselt välja toomist ja **subjektiivsusest hoidumist:** „Paika pole pandud nõ ametlikku miinimumstandardit - milline peab lapse heaolu olema (see on just oluline siis, kui on vaja last perest eraldada)? Eeltoodud põhjusel jääb hindamine alati subjektiivseks ja sõltub palju lastekaitsetöötajast.“; „Minu jaoks on kõige keerulisem hindamise juures objektiivsus. Kuidas vaadelda olukorda ilma enda väärtushinnangute ja normideta. Kuidas mõista, milline on absoluutne miinimum, millega üks laps võib kasvada ja toimida ilma kahjustusteta. Nt. soe tuba ja oma voodi on väga abstraktsed ja laiad mõisted.“; „Kuna häid instrumente hindamiseks napib, siis on hinnang siiski teataval määral subjektiivne. Samuti on seetõttu keeruline seda hinnangut nõ kaitsta lõpuni, kuna objektiivseid tunnustatud kriteeriume ei ole. Kliendil on alati võimalus öelda, et lastekaitsetöötaja on erapoolik ning hinnang ei ole objektiivne.“
- **Ühtsete hindamispõhimõtete puudumine:** „Puudub raamistik, mis tagaks süstemaatilise, selge ja tervikliku olukorra hindamise, mis võimaldaks abistada otsuste tegemisel.“ „Üldtunnustatud ja kokkulepitud kriteeriumite puudumine, mis tähendab, et iga spetsialist otsustab lapse heaolu üle lähtuvalt oma isiklikust arvamusest ja tõekspidamistest. Kohtuarvamuste andmisel näiteks kasutatakse küll tihti sõnaihendit, et lapse huvides ja lapse heaolust lähtuvalt, kuid mis aspekte siis hinnati, seda lahti seletatud pole. Selles suhtes on tervitatav, kui uues lastekaitseeaduses kirjutatakse lahtri, mida tähendab lapse huvides või lapse heaolust lähtuvalt.“
- Samas tuuakse välja **perede erinevused:** „Mis on \"heaolu\"? See on mitmeti mõistetav ja erinevates perekondades tähendab see erinevat olukorda.“; „See mis ühe pere puhul on hoiatavaks märgiks võib teise pere puhul olla mõistetav“; „Väärtushinnangud nt. on puhtuse või vaesuse kohta erinevatel inimestel erinev nägemus.“
- Töös on väga tähtis **usalduse saavutamine:** „Adekvaatse info saamine - õige info saab siis kui sotsiaaltöötaja on lapsega kontakti saanud, saavutanud usalduse lapse silmis.“; „Välja selgitada pere tegelik motivatsioon ja valmisolek, et hindamistulemustest selgunud vajadus ka reaalsuseks saaks.“, ja **koostöö vanematega:** „Saada lapsevanemaga kokkulepe, et ta on nõus lapse heaolu hindamisel koostööd tegema“; „Manipuleerivad ja endast tegelikkusest paremat muljet jätta soovivad vanemad, kui on vaja otsustada kelle juurde jääb laps elama, kui vanemad lahutavad“.
- Paljude vastajate hinnangul on keeruline hinnata **emotsionaalset heaolu:** „Hinnata saab väliste näitajate alusel, suhted jäävad sageli tahaplaanile. Emotsionaalselt ja psüühilist heaolu keeruline hinnata.“; „Hindamise juures on eelkõige tähtis hinnata lapse ja vanema suhet. Selle hindamine on aga üks keerukaim, sest lühikese kodukülastuse aja jooksul on see raske.“; „emotsionaalne side vanemaga; kas lapsel on parem olla vanemaga, kes jätab lapse hooletusse või oleks parem elada lastekülas?“

- Kogu lastekaitsetöötajate tegevust saadab aga pidev **ajalise ressursi nappus**: „Loomulikult eeldab igasugune hindamine ka mõistlikku ajaressurssi ühele juhtumile. Hetkel olen kahtlev, kas isegi juhul kui väga head hindamisinstrumentid olemas oleksid, oleks enamikes omavalitsustes lastekaitse spetsialistidel ajaliselt võimalik neid täita, kuna korralik hindamine eeldab korduvaid kohtumisi lapse, pere ja võrgustikuga“; „tõde võib selguda aastate jooksul“

2. Kas Teil on hindamisinstrumente, mida lapse heaolu hindamiseks saate kasutada?

3. Kui vastasite eelmisele küsimusele Jah, siis palun tooge välja milliseid hindamisinstrumente Te kasutate (skaalad, küsimustikud, juhendid)?

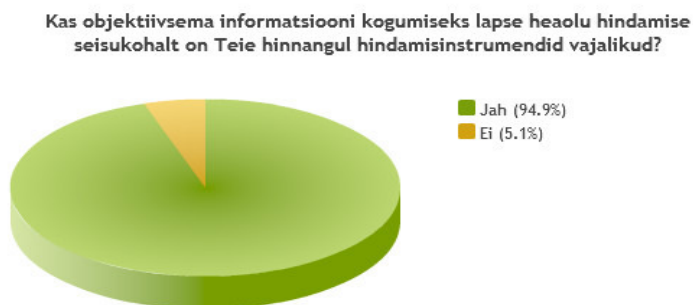
Järgnevalt enim mainitud hindamisinstrumentid:

- Lapse ja perekonna hindamise juhend (2008)
http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/lapsed/lastekaitse/kasulik/Lapse_ja_perekonna_hindamise_juhend_I-IV.pdf
- Lapse heaolu hindamise abivahend lastekaitsetöötajatele (2012)
http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/kogumik/Lapse_heaolu_hindamine.pdf
- Puuetega laste hooldus- ja sotsiaalteenuste ning toetuste vajaduse hindamisvahendi juhend
http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/puudega_inimestele/puudega_lapsed/Juhen_puuetega_laste_hoolduseks.pdf
- E.Korp ja R.Rääk „Lastekaitsetöötaja käsiraamatus“ leiduvaid materjalid
http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/lapsed/lastekaitse/Lastekaitsetoeetaja_20kasiraamat.pdf
- Juhtumiplaan
- Genogramm, ankeedid, küsimustikud

Üks vastaja tõi välja erinevate instrumentide loetelu, mida tema oma töös kasutab: „hindamisvõrgustik - RISKIFAKTORID LAPSE TOIMETULEKUL JA ABI VAJADUS; lapse ajakasutuse ruut; vanemlikkuse hindamine; tegevusplaan; lapse ajaaxel; juhtumiplaan (erinevaid variante); lapse subjektiivne heaolu hindamine; muudatuste kaardistamine“

Positiivseks saab pidada lapsekeskset lähenemist: „küsimustik lapse enda arvamuse teada saamiseks ja olukorrale hinnangu andmiseks“; „erinevad mängulised lähenemised lapse emotsionaalse läheduse ning huvide selgitamiseks“.

4. Kas objektiivsema informatsiooni kogumiseks lapse heaolu hindamise seisukohalt on Teie hinnangul hindamisinstrumentid vajalikud?

5. Millise informatsiooni kogumiseks vajate hindamisinstrumente?

Hindamisinstrumente vajatakse, et mõista perekonna ja lapse olukorda ning sellest lähtuvalt pakkuda sobivat abi ja teenuseid: „info kogumise, sekkumis- ja tegevusplaani koostamiseks“.

Ennekõike aga **lapse heaolu hindamiseks**, kusjuures „füüsiline, emotsionaalne, sotsiaalne, kognitiivne heaolu“; „Korralik hindamisinstrument hõlmaks kõiki lapse vajadusi (nii füüsilised, emotsionaalsed, kognitiivsed, ainelised jne), mida oleks võimalik hinnata objektiivsetest kriteeriumitest lähtuvalt. Mitu vastajat rõhutab, et **emotsionaalse heaolu hindamine on raske**: „Kõige keerulisem on hinnata lapse sotsiaalset ja emotsionaalset heaolu. Seda on väga raske lühikeste kohtumistega lahti jagada. Füüsiline heaolu on kõige lihtsam, probleeme pole ka arengu hindamisega väga, sest üldjuhul saab hästi infot nt. lapse õppeasutusest.“ Samuti vajab lahti kirjutamist **lapse huvi** mõiste: „Samuti peaks olema täpsemalt lahti kirjeldatud \"lapse huvi\" mõiste, et seda oleks võimalik objektiivselt ning usaldusväärset hinnata.“

Hindamisinstrumente vajatakse nii **esmise informatsiooni** kogumiseks, kui ka lapse olukorrast **tervikpildi** saamiseks: „info kogumise, sekkumis- ja tegevusplaani koostamiseks“; **Samuti lähedussuhte** hindamiseks „perekonnaliikmete omavaheliste suhete kaardistamine“; „Vanemate majanduslik ja sotsiaalne toimetulek, emotsionaalne side lapsega, vanemate tervis, valmisolek muutusteks ja osalemiseks nt. vanemahariduse koolitusel, kas lapsel on mõne bioloogilise pere liikmega toetav suhe“ ja **keskkonna** hindamiseks: „Selle kohta, kas pere tagab lapse heaolu, turvalise, armastava ja hooliva keskkonna, kas peresuhted on pigem toetavad või pigem arengut takistavad, suhted kollektiividega, tugivõrgustikuga, kas see töötab, või on mõni teenus pigem perele raskesti mõistetav ja hakkamasaamist takistav.“

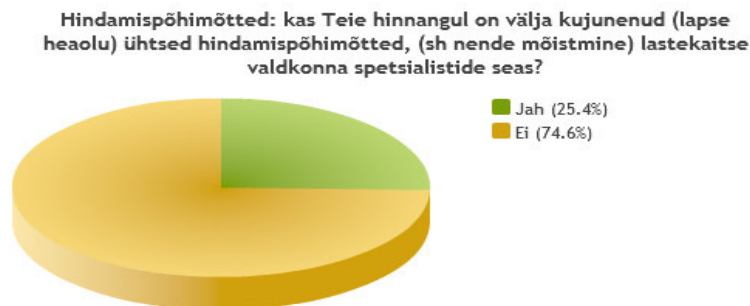
Lapse perspektiivist lähtuvalt rõhutatakse: „Kuidas laps ise hindab oma heaolu ja kuidas lapsevanem hindab oma lapse heaolu. Kuivõrd see läheb kokku sotsiaaltöötaja nägemusega

olukorrast.“; „lapse rahulolu eluga (side vanematega, õppimine, sobrad, harjumused, pahed, huvi alad)“; „lapse rahulolek/rahulolematus“; „Minule meeldivad just need küsimustikud, mida täidavad lapsed ja nende vanemad ise - kuidas nad ise oma olukorda hindavad.“

Mitu vastajat toonitab, et hindamisinstrumente on vaja **kohtumenetlustoimingute** jaoks „Kohtule arvamuste kirjutamisel (hooldusõiguse ja suhtluskorra küsimused)“.

Samas on mõned vastajad seisukohal, et hindamisinstrumente pole vaja, vaid **läheneda** tuleb **juhtumipõhiselt**: „Vastasin küll eelmisele küsimusele jah, kuid siiski ei ole minu arvates võimalik universaalset hindamisinstrumenti välja mõelda, sest kõik juhtumid on niivõrd erinevad.“

6. Hindamis põhimõtted: kas Teie hinnangul on välja kujunenud (lapse heaolu) ühtsed hindamis põhimõtted, (sh nende mõistmine) lastekaitse valdkonna spetsialistide seas?

7. Kas Teie hinnangul on vajadus hindamis põhimõtete täpsustamiseks ja ühtlustamiseks?

Käesoleva küsimuse vastused, aga ka p.6 kinnitavad üheselt, et vajadus hindamis põhimõtete täpsustamiseks on väga suur, hoolimata asjaolust, et 59.3% vastanutest kinnitas, et neil on hindamisinstrumente, mida lapse heaolu hindamiseks saab kasutada.

8. Milliseid lisaressursse, toetust vajate kõige enam lapse heaolu hindamisega seoses (konkreetsed teadmised, oskused, abivahendid)?

- **Koostööd** - nii sama valdkonna spetsialistidega, kui oma piirkonna erialaspetsialistidega (võrgustikupartneritega): „paremat koostööd haridus-, sotsiaal- ja meditsiinivaldkonna vahel (koostöö toimub põhiliselt isiklike suhete tasandil)“. Samuti koostööd vanematega: „Kõige raskem on teha tööd vanematega, kes ei taha teha koostööd ja kes ei mõista, et lapsel on probleem. Näiteks koolikohustuse mittetäitmisest suhtuvad lapsevanemad vahel ükskõikselt. Põhjendades seda sellega, et ma ise tegin ka omal ajal koolist poppi. Seda peetakse normaalseks.“
- Väga suureks probleemiks peetakse ka **ajaresursi** puudumist: „Aeg on üks oluline võtmetegur, hetkel ei ole väiksemates KOV arusaama, et hindamiseks võib sageli vaja minna mitmeid kohtumisi lapse ja perega. Vajadus on kõik need tegevused algusest lõpuni kirja panna, et ka juhid mõistaksid seda, et sellele kulub aega. Samuti on ehk vajalik alustada hoopis töö kaardistamisest ja kirjapanemisest. Kuidas hakkab LK peale teate saamist töötama - kontakti loomine, kohtumised pere ja lastega, kokkuvõtete tegemine jne.“
- **Ühtseid hindamis põhimõtteid:** „Seadusega reguleeritud lapse heaolu kriteeriumid“; „Hindamiskaala peaks olema eestistatud, konkreetne, adekvaatne, realistlik ja loppema mingi hinnanguga. Kui sellised skaalad on olemas, siis vajavad need oma põhjalikkuse tõttu muidugi eelnevat juhendamist.“ ; „hindamisvahendid võiksid olla konkreetsemad ja ühtlustatud - näiteks, et kui mingi skaala on ületatud - järgneb konkreetne tegevus jne.“;
- **Teadmisi ja oskuseid** - täienduskooolitused: „iga-aastane järjepidev kooolitus“; „Kõikvõimalikke sihtgrupispetsiifilisi kooolitusi. Täna on kooolitused kallis lõbu, mida vaid vähesed KOV-id suudavad finantseerida. Samas on lastekaitsevaldkond täna väga muutuv, samuti tutvustatakse järjest uusi sekkumise ja abistamisvõimalusi. Muutustega kursisolek ning pidev areng on kindlasti märksõnadeks.“ Kooolitusi oodatakse järgmistel teemadel: „võimalikud hindamise meetodid ja hindamisinstrumendid, lapse/noore...vanemate intervjuerimine erinevates situatsioonides“; „erinevate sekkumistehnikate tutvustamist“; „Hetkel vajaksin lisateadmisi selles osas, mis puudutab teenuste mõju-uuringute läbiviimist ning aitaks välja selekteerida need teenused, mis tõesti isikute toimetulekut parandavad ja neile toeks on, mitte ei süüenda nende abitust.“
- **Juhtumipõhiseid kooolitusi ja konsultatsioone**, sh teiste lastekaitsetöötajatega arutelusid, praktikate jagamist: „Kõige parem ehk praktikute võrdlused, kuidas on töötanud Perenõu instrument reaalsuses ja kuidas Tartu ülikooli oma. Võrrelda nende kaudu, kes on praktikas kasutanud“.
- **Abimaterjale:** „hindamisel ja kliendiga (lapsega) kontakti loomisel abistavad abivahendid, "mängud"“; „rohkem kõikvõimalikke küsimustikke ja juhendamaterjale, kus klient ise saab olla aktiivne“; „Oleks vaja koostada konkreetset ja põhjalikku hindamisjuhendi selleks, et hindamine olles objektiivne ja vajadusel kohtule esitatav“; „lapsele küsimused“; „Lihtsaid ja tõhusaid instrumente lapse ja vanema käest struktureeritud kujul olulise info kogumiseks“
- **Lapsekeskset lähenemist:** „Tundub, et puudub selge ja ühtne nägemus lapse heaolust. Sageli märkan, et otsuse tegemiseks võetakse arvesse vaid vanemate seisukohti, lapsi ei kuulata, ei arvestata. Seetõttu oleks vajalik, et juurduks lapse ja perekeskne lähenemine lastekaitsetöösse.“
- **Suhtlemisõpetust:** „Oskus kuulata ja näha seda, mida "kõva häälega" välja ei öelda“
- **Juriidilist abi**
- Samuti rõhutavad mitmed vastajad üleriigiliselt **võrdset teenuste kättesaadavuse vajadust:** „Kui lapse heaolu on hinnatud ja välja on tulnud konkreetset probleemi, siis tuleks teha plaan lapse heaolu tagamiseks/parandamiseks. Reaalselt pole aga

alati lastekaitsetöötajal piisavalt ressursse, et perekonda vastavalt tema vajadusele toetada. Seega, kui lastekaitsetöötaja teeb ära põhjaliku hindamise ja koos perega koostatakse probleemide lahendamiseks tegevuskava, kuid tegevuskava elluviimiseks ei ole reaalselt olemasolevaid ressursse (teenuseid-toetusi), siis tekib küsimus - kas hindamine iseenesest aitab perekonda ja kas hindamist on üldse mõtet teha (kas see on üldse eetilise), kui probleemide lahendamiseks tegelikult vahendeid ei ole (või kui vahendid on olemas, siis vaid osaliselt).“

9. Kas on mingid tegurid, piirangud, mis limiteerivad Teie võimalusi lapse ja pere toetamiseks? Millised?

- Kõige sagedamini mainiti **ajalist tegurit**: „Ajaline piirang on segav. Juhtumite arv on liialt suur. Sageli ei jää aega lapsega kontakti ja/või usaldussuhte loomiseks. Hindamisest rääkimata.“; „Aja puudumine. Töömahu suurenemine on tinginud olukorra, kus enamasti tegeldakse tulekahju kustutamise pere toetamise asemel probleemide tekkimise alguses.“; „Ajaressurss- väikeses omavalitsuses täidab sotsiaaltöötaja mitut ülesannet korraga, lisaks lastele ja peredele on vaja abistada ka vanureid, puuetega inimesi, töötuid jne“
- Aja puudumine on otseses seoses **inimressursi puudumisega**: „Aega on vähe, tuleks mõnede peredega pidevalt tegelda, kuid pole aega, sest ei saa olla meil - sots.töötajatel ööpäev-tööpäev. Üksi vallas töötades pole järjepidev töö võimalik (tuleb teha valikuid).“; „Isiklik ressurs ennekõike, sest KOV-id ei lähtu lastekaitespetsialistide töölevõtmisel laste arvust“; „spetsialistide vähesus maakonnas“
- Eelneva põhjustab tihti **KOV'i piiratud rahalised vahendid**: „valla eelarve on pingeline, raha on alati vähe“; „KOV piiratud rahalised vahendid, ei saa alati rakendada abilist perele rasketes oludes, tugiisikuteenust, elamistingimuste parendamiseks toetust, mugavustega sotsiaalkortereid vähe jms.“; „Teenused on kallid ja kogu nomenklatuuri saavad tagada ainult väga suured ja rikkad omavalitsused (linnad)“;
- Rahaliste vahendite puudumine tingib ka **teenuste puudumise**: „Teenuste puudumine ja ressursid - puuduvad toetavad teenused, nende saamine on juhuslik, keeruline ega vasta alati vajadusele. Kohalikul tasandil puudub arusaam teenustevõrgu vajalikkusest ning tahe valdkonna arenguga sisuliselt ja järjepidevalt tööd teha.“; „Pole piisavalt toetusi ja teenuseid, mida perele pakkuda peale hindamist ja tegevuskava koostamist.“; „KOV-i poolt võimaldavate sotsiaalteenuste rahalised piirangud. nt. tugiisik“; „Omavalitsuse lastekaitsetöötaja võimetusest muuta olukordi, näiteks olukorras, kus on vajadus elamispinna järele.“ Ennekõike on probleemiks **teenuste kättesaadavus keskustest kaugel**: „Hajaasustuses teenuste vähene kättesaadavus“; „Kuna oleme keskustest kaugel, siis on ligipääs erinevatele teenustele piiratud nagu psühholoogi teenus, võlanõustamine jne.“
- KOV'i rahaliste vahendite nappusest on tingitud ka korduvalt mainitud **tugiisiku teenuse puudumine**: „Näiteks võiks olla mitmel perel abi näiteks pikaajalisest tugiisikuga tööst, selle jaoks aga raha ei ole. Tugiisik võiks olla ideaalne lüli pere ja lastekaitse töötaja vahel kui ta saaks perega teha tööd järjepidevalt.“; „Vajadus on tugiisikute järele.“
- Probleemi süvendab veelgi mõnede vastajate poolt mainitud **spetsialistide ja teenuste puudumine II tasandil**: „Meie maakonnas ei ole vajalikke spetsiliste, kuhu vajadusel peresid suunata. Samuti jäävad paljud teenused raha taha seisma.“; „II astme

teenuste vähesus (erinevad nõustajad ja programmid, kuhu abivajajaid suunata, kui kohalik tasand on läbitud ja abivajaja pole abi saanud)“

- Saumuti tuuakse probleemidena välja **puudulik seadusandlus** ja **rakendamiskeskused**: „lastekaitse seadus ei ole konkreetne; „andmekaitse seaduse mittetundmine ja sellest tulenevate sanktsioonide kartmine!“; „Juhtumid lastekaitsetöös on väga erinevad ning nõuavad järjest rohkem spetsiifilisi teadmisi. Samuti on erinev töötajate tööstiil ja kuigi seadused on kõigile ühed, suudetakse siiski vägagi \\\\\"looval\\\\\\\" läheneda oma igapäevatööle ning pahatihti ei ole see lapse heaolust vaid töötaja mugavusest lähtuv“
- Lapse ja pere toetamist takistab tihti ka **vanemate tahtmatuse koostööks**: „Suurimaks takistuseks loeme olukordi, kus lapsevanem ei tee koostööd, tuleneb see siis tema vaimsetest võimetest või vastutustunde puudumisest.“; „laps või pere ei soovi, et neid toetatakse; „pere soovimatus abi vastu võtta; kartus, hirm abi vastu võtta - lastekaitsetöötaja on \\\\\"kuri tädi\\\\\\\"; halvad kogemused eelnevalt, näiteks lastepsühhiaatri juures; pere kardab, keeldub, ei leia sobivat aega nõustaja juurde minekuks“; „pere ei ole valmis abi nt teenuseid (tugiisikuteenus) vastu võtma“

10. Koolitusvajadus: mis teemadel vajate koolitusi oma teadmiste edendamiseks töös laste ja peredega?

Järgnevalt enim mainitud teemad:

- **Seadusandlus** „hooldusõigus ei ole veel kõikide spetsialistide ja instantside osas sarnast käsitlemist leidnud“; „Seadusandlus muutub pidevalt, muutustega peaks kursis olema, kuid koolitused on kallid.“; „perekonnaseaduse rakendamine“.
- **Laste heaolu hindamine** (sh puuetega lastel): „kuidas hinnata, missugused abivahendid on olemas“; „laste/noorte intervjuerimine (erinevates situatsioonides); täiskasvanute intervjuerimine (erinevates situatsioonides...erinevate meetodite kasutamine); võimalikud hindamise meetodid (riski hindamine, vajaduste ja ressursside hindamine jm)...“.
- **Suhtlemisoskus**, veenmisoskused (sh perede motiveerimine), usaldusliku suhte loomine perega „nõustamistöö kriitilistes olukordades, nt kuidas säilitada kontakt ja peretöö olukorras, kus tuleb langetada raskeid otsuseid, nt piirata vanemlikke õigusi“.
- **Perelepitus**
- **Laste arengupsühholoogia**: „Järjepidevalt oleks hea saada erinevate konkreetsete sihtgruppide osas koolitusi - alustades kasvõi lapse arengust, vajadustest erinevatel eluperioodidel, abistamise võimalused alkoholismi, narkomaania, käitumisprobleemide, psühhiaatriliste probleemide, enesetapukatsete, leina, peresuhete, lepitamise jm osas.“
- **Kriisiolukordade lahendamine**
- **Võrgustikutöö juhtimine**

Hea praktikana toodi mitmel korral välja: pereteraapia algkoolitust, millest igapäevases töös abi: „Mul oli hiljuti võimalik projekti raames läbida pereteraapia algkoolitus, mis andis mulle palju ja väga olulisi teadmisi oma töös, leian, et lastekaitsetöötajad võiksid kõik omada võimalust sellise koolituse läbimiseks ja teatud juhtudel võiks olla vähemalt maapiirkondade lastekaitsetöötajatel võimalik läbida ka pereterapeudi koolitus, mis hetkel on võimalik vaid siis kui oled valmis ise seda rahastama, sest õpingud on kallid. Maa piirkondades on pereterapeudi teenus praktiliselt olematu ja perede kaugemale vedamine omavalitsusele kallis, järjekorrad pikad ja ajalise ressursi piiratud vähendab saavutatavaid tulemusi.“

Korduvalt rõhutatakse **kogemuste vahetamise vajadust**: „Samuti võiks tihedamalt olla erala-põhiseid kokkusaamisi teiste spetsialistidega, kogemuste vahetamist“; „Praktiliste kogemuste jagamine "edukate juhtumite lahendamise" osas, praktiliste kogemuste jagamine laste õiguste kaitsmisel kohtus“

11. Lisakommentaariid ressursside ja toetusvajadustega seondult:

- Eelkõige toovad vastajad välja **ajaresursi** puudulikkuse ja **lastekaitsetöötajate arvu** suurendamise vajalikkuse: „Väga vajalik on spetsialistide arvu ja laste arvu suhte konkretiseerimine, sest ükskõik kui kõrge kvaliteedihinde võib spetsialisti võimetele anda, teda ikka ja jälle koolitada jne, ei taga see siiski abi jõudmist koigi laste ja peredeni.“
- Samuti tõstetakse esile ka **omavalitsuste ressursside** vähesust, eelkõige teenuste pakkumisel: „rohkem vaja ja omavalitsusele ressursse teenuse sisse ostmiseks“; „probleem on teenuste ja rahaliste ressursside puudulikkuses pere aitamiseks“.
- Lastekaitsetöötajate **koolitusvajadus**, nii algtasemel: „Ülikool peaks arvestama lastekaitsetöötajate praktilise töö vajadusi õppekavade koostamisel ja täiendõppe pakkumisel“, kui ka täiendõppena: „Koolitusi pakutakse küll pidevalt, kuid nende hinnad on kõrged ja eelarvevahendite nappusest tulenevalt ei ole neist võimalik osa võtta.“ Koolitusteemadena, mille osas täiendust soovitakse: seadusandluse muudatused ja rakendamine (eriti hooldusõiguse temaatika); kohtupraktika; lapse heaolu tagamine; hindamisinstrumendid; pereteraapia, praktikate vahetamine.
- Paljud vastajad toovad välja **abistaja enda abistamise** vajaduse: „Efektiivsust suurendaks kindlasti ka töötajate läbipõlemise vältimisele tähelepanu pööramine (supervisioonide, kovisioonide regulaarsus) ning juhtide arusaam ning toetus valdkonnale ja spetsialistidele.“
- Vastajate hinnangul on vaja tõsta ka **lapsevanemate teadlikkust** „Juba põhikool peab õpetama elukutset: "lapsevanem"; lapsevanemad vajavad koolitust, et ise elus hakkama saada“.